

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Kina 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Kina är en enpartistat utan allmänna och fria val. Politisk opposition är inte tillåten. Statsapparaten genomsyras av kommunistpartiet. Rättsväsendet är underställt kommunistpartiets kontroll. Författningen garanterar allmän åsikts-, yttrande-, tryck-, förenings-, mötes-, demonstrations- och religionsfrihet, men i praktiken är samtliga friheter inskränkta i varierande grad. Situationen för de medborgerliga och politiska rättigheterna är allvarlig.

Samtidigt som antalet civilsamhällesorganisationer har ökat har det blivit svårare att bedriva verksamhet på ett sätt som ifrågasätter eller utmanar kommunistpartiets officiella linje. Flera lagar med koppling till nationell säkerhet har antagits, bland annat lagen om civilsamhällesorganisationers verksamhet i Kina. Gemensamt för lagstiftningen är att det saknas klara definitioner, vilket ger utrymme för oförutsägbart genomförande. Trakasserier, frihetsberövande och våld mot människorättsförsvarare, advokater och journalister har ökat under 2015 och 2016. Offentliga erkännanden via tv-sändningar förekommer. Detta gäller inte bara kinesiska medborgare utan också utländska. Media används för att kontrollera och styra opinionen.

Kinas ekonomiska utveckling har under de senaste årtiondena möjliggjort stora förbättringar för flera hundra miljoner människor. På så sätt har Kina bidragit till förverkligande av FN:s millenniemål. Enligt officiella källor lever cirka 56 miljoner människor fortfarande under den nationella fattigdomsgränsen.

Våld i hemmet är ett utbrett problem. Ett steg framåt är en ny lag mot våld i hemmet som trädde i kraft 2016 och som bland annat innebär ökade

möjligheter för familjemedlemmar att anmäla misstänkta fall av övergrepp till polisen.

Från 2016 har ettbarnspolitiken avskaffats och kinesiska par tillåts nu att skaffa två barn. Det finns dock rapporter om att risken för att graviditetskontroller, tvångsabort och tvångssterilisering används inom ramarna för familjeplaneringspolitiken alltjämt finns kvar.

Förhållandena för de 270 miljoner interna migrantarbetarna är svåra. Vissa reformer har gjorts av Kinas mantalsskrivningssystem, *hukou*-systemet, som innebär förbättrad tillgång till olika samhällstjänster, till exempel hälsovård. Trots reformerna kvarstår stora utmaningar.

Antalet personer som avrättas varje år är en statshemlighet, men det totala antalet bedöms ha minskat från en betydligt högre nivå i början av 2000-talet. Uppskattningar gör gällande att Kina avrättar flest personer i världen. Antalet brott som kan ge dödsstraff minskade år 2015 från 55 till 47.

Hårda straff för brott mot rikets säkerhet är fortsatt mer förekommande i fall som rör minoritetsgrupper och urfolk i de autonoma regionerna Xinjiang och Tibet. Inskränkningar vad gäller utbildning, religion och rörelsefrihet är också särskilt förekommande i dessa regioner.

II. RÄTTSTATENS PRINCIPER

En princip för god samhällsstyrning

Rättsväsendet i Kina är inte oberoende utan underställt kommunistpartiets kontroll. Partiets inblandning är särskilt påtaglig i politiskt känsliga fall. Begreppet *rule of law*, som är vanligt i den officiella retoriken, kan inte ses som ett rättsväsende som är fristående från staten och kommunistpartiet. I praktiken används rättsstatsprincipen selektivt.

Reformer pågår för att effektivisera rättsväsendet, bland annat genom att domstolarna ska bli mer professionella, effektiva och självständiga. Det handlar inte om strukturella reformer för att skapa ett oberoende rättssystem. Snarare är det ett försök att minska lokala partikadrers inflytande och effektivisera det befintliga systemet, dock fortfarande med möjlighet till politisk inblandning när så behövs. Såväl ordförande i Högsta domstolen som Högsta åklagarämbetet utses enligt författningen av nationella folkkongressen.

Korruptionen är fortfarande utbredd, i synnerhet på lokal nivå. Enligt *Transparency International*s index över upplevd korruption låg Kina på plats 83 av 168 länder år 2015. Inom ramen för den anti-korruptionskampanj som inleddes 2012 har många tjänstemän på både hög och låg nivå fått stå till svars. Samtidigt som kampanjen har bidragit till att motverka korruptionen anklagas den för att inrymma politiska motiv. Det är kommunistpartiets disciplinkommission – och inte det ordinarie rättsväsendet – som utreder partimedlemmar som misstänks för korruption.

Under år 2015 och 2016 har flera lagar antagits med koppling till nationell säkerhet. En nationell säkerhetslag och Kinas första antiterrorismlag antogs 2015. Gemensamt för denna lagstiftning är att klara definitioner saknas, vilket ger utrymme för godtyckligt genomförande. Godtycke och hårda straff för brott mot rikets säkerhet är vanligare i fall som rör minoritetsgrupper och urfolk i de autonoma regionerna Xinjiang och Tibet.

Försvarsadvokater begränsas i sin yrkesutövning och inskränkningarna verkar ha ökat påtagligt de senaste två åren. Det är vanligt med bristande insyn i förundersökningar, otillräcklig tillgång till information och restriktioner för att träffa klienter.

Medborgare som anser att deras rättigheter kränkts eller vars fall inte hanteras av rättssystemet har möjlighet att driva sin sak genom det traditionella systemet med skriftliga klagomål, så kallade petitioner. Petitionen ställs till ansvarig myndighet på den administrativa nivå som har jurisdiktion över ärendet. Systemet har inte kapacitet att omhänderta det mycket stora antal klagomål som registreras. Kina har inga ombudsmannainstitutioner.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

I författningen slås fast att landet är ”en socialistisk stat som lyder under folkets demokratiska diktatur”. Officiellt är Kina en flerpartistat, men i praktiken en enpartistat. Kommunistpartiet styr, utan reell opposition. De övriga åtta partier som finns registrerade är inte oberoende från kommunistpartiet. Opposition bemöts repressivt och kan ge långa fängelsestraff. Landet styrs på varje administrativ nivå av både en statlig representant och en partirepresentant, där företrädaren för partiet är den som har störst makt.

Kommunistpartiets ledande organ, och därmed också landets, är partikongressen, som sammanträder vart femte år. Då utses kommunistpartiets

centralkommitté, som i sin tur utser politbyrån och dess ständiga utskott. Politbyrån har 25 medlemmar, varav två är kvinnor. Politbyråns ständiga utskott, bestående av sju män, är Kinas maktcentrum. Kvinnor är underrepresenterade på beslutsfattande positioner inom både partiet och regeringen. Ingen kvinna har någonsin suttit i det ständiga utskottet. Xi Jinping utsågs 2012 till partiets generalsekreterare. Xi Jinping är också ordförande i Centrala militärkommissionen och Kinas president.

Statens högsta lagstiftande organ är den nationella folkkongressen. Nuvarande folkkongress valdes år 2013. Av de 2 987 ledamöterna är 699 kvinnor, och 409 ledamöter tillhör någon av Kinas 55 olika minoritetsgrupper. Folkkongressen, som sammanträder en gång per år, fyller huvudsakligen en symbolisk funktion. Ledamöterna har en mandatperiod på fem år och väljs indirekt av folkkongresserna i provinserna. Folkkongresserna på härads-, socken- och bynivå utses officiellt genom direktval vart femte år, senast 2016. Kommunistpartiet har stort inflytande över olika kandidaters valbarhet i dessa val. Oberoende kandidater har mycket svårt att få ställa upp i valen. I praktiken styr kommunistpartiet i princip alla val.

Nationella folkkongressen utser höga befattningshavare, däribland presidenten och vicepresidenten. Vid folkkongressen 2013 utsågs Xi Jinping till president. På nominering av presidenten utser nationella folkkongressen även ordföranden för statens högsta verkställande organ, Kinas centralregering ("State Council"). Denna post innehas sedan 2013 av premiärminister Li Keqiang.

Kinesiska folkets politiskt rådgivande konferens är ytterligare ett politiskt organ som består av ett par tusen delegater, däribland företrädare för affärslivet, konstnärer, andra partier utöver kommunistpartiet samt representanter för etniska minoriteter. Detta politiska organ saknar i praktiken makt.

Det civila samhällets utrymme

Antalet civilsamhällesorganisationer har ökat kraftigt sedan millennieskiftet. Enligt officiell statistik fanns år 2015 över 660 000 registrerade civilsamhällesorganisationer. Alla organisationer måste registreras och godkännas av myndigheterna. Även om det finns möjlighet att överklaga, är det i princip omöjligt att etablera en organisation inom områden som bedöms känsliga. Samtidigt som antalet organisationer har ökat har det blivit svårare att bedriva verksamhet på ett sätt som ifrågasätter eller utmanar kommunistpartiets officiella linje. Förespråkande av rättigheter, i synnerhet politiska och religiösa rättigheter, är i regel förbjudet. Organisationer som erbjuder tjänster som

främjar samhällets utveckling, till exempel stöd till utbildning eller fattigdomsbekämpning, välkomnas vanligtvis.

Officiella så kallade massorganisationer, med direkt koppling till kommunistpartiet och regeringen, har ansvar för att övervaka och samordna genomförande av politik inom en rad områden. Kinas kvinnoförbund och förbundet för funktionsnedsattas rättigheter är två exempel. Officiella företrädare tenderar att beskriva dessa organisationer som civilsamhällesorganisationer, medan de snarare bör betraktas som icke-statliga organisationer som styrs av staten.

Organisationer med utländsk finansiering omfattas av en ny lag om utländska civilsamhällesorganisationers verksamhet, som antogs 2016. Det är ministeriet för offentlig säkerhet som har ansvar för utländska organisationers verksamhet, medan civilministeriet har det övergripande ansvaret för inhemska organisationers registrering och arbets sätt. Det finns många oklarheter om den nya lagens genomförande, men särskilda krav gällande registrering, personalfrågor och projektplanering ställs i utsikt. Rättsvårdande myndigheter ges betydande befogenheter vad gäller insyn vid misstanke om brott och bestraffning. Risken för godtyckligt genomförande bedöms som stor.

I takt med att det lagstiftande arbetet kring nationell säkerhet intensifierats har trycket på civilsamhället ökat. Måttet av osäkerhet kring vilka typer av organisationer och aktiviteter som är tillåtna är stort. Personal, både utländsk och inhemsk, har under 2015 och 2016 varit utsatt för påtryckningar från såväl polis som säkerhetstjänst. För utländska medborgare har det förekommit problem gällande viseringar och uppehållstillstånd. Enligt *Amnesty Internationals* årsrapport för Kina 2015 och 2016 har trakasserier, frihetsberövande och våld mot människorättsförsvarare, advokater, journalister och aktivister ökat. Som ett resultat av kraftfulla åtgärder mot civilsamhällesorganisationer väljer många av dem att bedriva själv censur.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Tortyr är förbjudet. Internationella människorättsorganisationer menar att såväl fysisk som psykisk tortyr trots det fortfarande förekommer.

År 2015 granskades Kina av FN:s kommitté mot tortyr. Kommitténs kritiserade bland annat definitionen av tortyr i kinesisk lagstiftning, anklagelser om övergrepp och tortyr av polis, dödsfall i häkten, framtvingade erkännanden och

bristen på opartiska undersökningar vid misstanke om tortyr. Det förekommer våld mot politiska fångar, där våldet begås av interner i samma cell, på uppmaning eller med godkännande av vakter. Det finns rapporter om undermåliga förhållanden i fängelser vad gäller bland annat mat och bristande tillgång till mediciner och läkarvård.

Det finns, enligt *Amnesty International*, fortsatt risk för att graviditetskontroller, tvångsabort och tvångssterilisering används inom ramarna för familjeplaneringspolitiken, trots att ettbarnspolitiken har upphävts och det numera är tillåtet att skaffa två barn.

Människohandel förekommer, framför allt handel med kvinnor för prostitution, tvångsäktenskap eller tvångsarbete. Kina har en nationell handlingsplan mot människohandel för perioden 2013-2020. Enligt Kinas vitbok om mänskliga rättigheter från 2016 minskade antalet fall av handel med kvinnor som landets domstolar hanterade med över 55 procent mellan 2010 och 2015. Prostitution förekommer.

År 2015 införde Kina förbud mot användande av organ från avrättade fångar. Enligt uppgifter i statliga media ska enbart frivilliga donationer få förekomma. Det frivilliga systemet tillåter emellertid donationer från avrättade fångar. Det förekommer rapporter om att reglerna kringgås.

Dödsstraff

Dödsstraff tillämpas. I augusti 2015 gjordes ändringar i strafflagen som minskade antalet brott som kan ge dödsstraff från 55 till 47 brott, bland annat grova våldsbrott, våldtäkt, människohandel och narkotikasmuggling, liksom ekonomiska brott som förskingring, korruption och mutbrott. Ändringarna i strafflagen innebar också en viss lindring av påföljden ”dödsstraff med två års uppskov” – ett straff som vanligtvis omvandlas till livstids fängelse.

Antalet personer som avrättas i Kina varje år är en statshemlighet. Uppskattningarna varierar, men enligt civilsamhällesorganisationen *Dui Hua* avrättades cirka 2 400 personer 2015. Internationella organisationer och kinesiska akademiker är överens om att det totala antalet har minskat från en betydligt högre nivå i början av 2000-talet. Enligt *Amnesty International* avrättade Kina 2015 flest personer i världen.

Personer som var yngre än 18 år när brottet begicks, kvinnor som är gravida vid rättegångstillfället samt personer som vid rättegången är äldre än 75 år och som inte har dödat annan ”på särskilt grymt sätt” undantas från dödsstraff.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Godtyckliga frihetsberövanden förekommer. Enligt *Amnesty International* har antalet frihetsberövanden av människorättsförsvarare, advokater, journalister och aktivister ökat.

Kinesisk lagstiftning ger polisen befogenhet att häkta personer under en längre tid än de normalt högst 37 dagarna utan att formellt åtal väcks. Den administrativa häktningsformen ”förvar på bestämd plats” (*residential surveillance at a designated location*) kan användas i upp till sex månaders tid vid misstanke om brott mot nationell säkerhet eller terrorism. I praktiken har det använts också vid misstanke om brott mot den allmänna ordningen. Häktningsformen har kritiserats av FN:s kommitté mot tortyr.

Efter beslut om häktning har polisen rätt att hålla kvar en misstänkt i över ett halvår medan utredning pågår. Det finns dock fall där misstänkta hålls kvar längre tid utan att varken åtal väcks eller tillgång till advokat tillåts. Det förekommer rapporter om att säkerhetspersonal trakasserar och tillfälligt frihetsberövar familjemedlemmar till politiska fångar. Husarrest används regelbundet.

I en serie frihetsberövanden sommaren 2015 häktades omkring 300 advokater och aktivister, i vad som har kommit att kallas kampanjen mot 709-advokaterna. De flesta av advokaterna hade företrätt personer i politiskt känsliga fall. Flertalet släpptes efter kortare perioder, men fler än tio personer satt fortfarande frihetsberövade vid årsskiftet 2015/2016. Sommaren 2016 dömdes fyra av de fängslade. Det finns anledning att tro att flera av de som släpptes fortfarande är föremål för inskränkningar gällande yttrande- och rörelsefrihet.

Officiellt avskaffades systemet med ”omskolning genom arbete” (*reform through labour*, RTL) i slutet av 2013. Tvångsvård, utbildning och rehabilitering förekommer fortsatt bland annat för prostituerade, drogmissbrukare och religiösa och politiska aktivister genom ”administrativa förfaranden” utan prövning i domstol. Enligt *Freedom House* finns indikationer på att tvångsarbete förekommer i sådana sammanhang.

Reserestriktioner, såväl inrikes som utrikes, förekommer. Personer med regimkritisk bakgrund har nekats utresa eller fått resedokument indragna. Lokala resebegränsningar är särskilt förekommande i regioner med etniska och religiösa spänningar, framförallt i Tibet och Xinjiang. Husarrest och ”tvångsresor” vid känsliga datum och stora evenemang som rörer internationell

uppmärksamhet, som till exempel årsdagen för massakern på Himmelska fridens torg, förekommer.

Rörelsefriheten inom landet påverkas av Kinas mantalsskrivningssystem, *hukou*-systemet. *Hukou*-systemet innebär att rätten till hälsovård, utbildning och sociala tjänster kopplas till var personer har sin *hukou*. Detta har lett till brister i tillgången till sociala tjänster för främst Kinas många migrantarbetare, som haft kvar sitt *hukou* på landsbygden och inte i städerna där de arbetar. Vissa reformer har genomförts under 2016, bland annat genom att tillåta att migrantarbetare registrerar sig i små- och medelstora städer. Trots det kvarstår betydande utmaningar.

Rättssäkerhet

Sedan 2014 har vissa reformer för att förbättra rättssäkerheten genomförts. Bland annat har riktlinjer med syfte att minska risken för felaktiga domar antagits och åtgärder för ökad öppenhet vid rättegångar vidtagits. Kommunistpartiet är dock fortfarande inblandat i den dömande verksamheten på både det civil- och straffrättsliga området. I politiskt känsliga fall är utgången ofta uppgjord på förhand. Därutöver rapporteras korruptionen vara stor. Enligt Högsta domstolens arbetsrapport gavs fällande dom i över 99 procent av brottmålen 2015.

Offentliga erkännanden via tv-sändningar förekommer fortsatt. Detta gäller också utländska medborgare. Känsliga rättegångar fortsätter att vara stängda för allmänheten, ofta med hänvisning till ”skydd av statshemligheter”.

Straffmyndighetsåldern är 14 år för allvarliga brott och 16 år för ringa brott.

Straffrihet

Korruption och politisk inblandning i domstolsväsendet gör det möjligt för inflytelserika personer och deras familjemedlemmar att undgå bestraffning eller få en lindrigare bestraffning än övriga medborgare vid en rättslig prövning. Det är ovanligt att övergrepp som begås av polis och säkerhetstjänst utreds.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Författningen garanterar åsikts-, yttrande- och tryckfrihet. I praktiken är samtliga rättigheter inskränkta i varierande grad. Enligt författningen har medborgare också skyldighet att skydda nationens säkerhet, vilket sätter gränser för yttrandefriheten. Personer som rapporterar om politiskt känsliga frågor löper stor risk att trakasseras, hotas eller frihetsberövas. Det är särskilt känsligt

att ifrågasätta kommunistpartiets makt- och organisationsmonopol och att direkt kritisera det högsta ledarskapet. Nobelpristagaren Liu Xiaobo, som dömdes till elva års fängelse 2009 för ”uppvigling till omstörtande verksamhet” sitter fortfarande fängslad. Liu Xiaobos fru Liu Xia sitter i husarrest sedan 2010.

Utbudet av media är stort, men all nyhetsrapportering måste följa politiskt sanktionerade riktlinjer. Det finns oberoende media, men den är starkt kontrollerad. Både direkt och indirekt censur är utbredd. Åtgärder inom områden som tidigare inte varit känsliga har observerats, till exempel vad gäller ekonomiska frågor. Kina låg på plats 176 av 180 länder i Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex 2016.

Över hälften av Kinas befolkning beräknas använda internet. I takt med att antalet användare ökar har också kontrollen av internet ökat. Inhemska bloggar och kommunikationskanaler används flitigt, men censuren är omfattande. Det regelverk mot ryktesspridning på internet som introducerades 2013 har använts för att stävja kritiska röster. Flera rättighetsförespråkare har straffats på grund av uttalanden på internet. I november 2016 antog den nationella folkkongressen Kinas första cybersäkerhetslag. Lagen är vagt skriven och ger risk för godtycklig tillämpning.

Utländska journalister har haft svårigheter med viseringar. Rapporter om hot mot lokala assistenter förekommer. Vissa utländska nyhetsportaler, sökmotorer och sociala nätverksplattformar som New York Times, Google, Facebook och Twitter är blockerade. BBC, CNN och andra nyhetskanalers Kina-relaterade sändningar stängs ibland av.

Mötes- och föreningsfrihet

Författningen garanterar såväl mötes- som föreningsfrihet. I praktiken är dock dessa friheter inskränkta. Det är bland annat förbjudet att samlas för att motsätta sig författningens grundprinciper eller statens enhet, eller att bedriva aktiviteter som stör allmän säkerhet eller ordning. Tillstånd för demonstrationer beviljas sällan i det som bedöms vara känsliga fall.

Varje år inträffar ändå många protester, så kallade massincidenter som avser protester som omfattar allt från några hundra till tiotusentals personer. Det finns inte någon officiell statistik över antalet massincidenter och nyhetsrapportering sker inte, men uppfattningen är att det sker ett betydande antal massincidenter årligen. Protesterna rör främst miljöförstöring, arbetsrelaterade tvister, hälsorelaterade frågor och konfiskering av land. Det är

inte ovanligt att våld eller hot om våld används för att bryta upp demonstrationer och folksamlingar utan tillstånd.

Religions- och övertygelsefrihet

Författningen garanterar religionsfrihet, men den är i realiteten inskränkt. Fem religioner erkänns: buddhism, taoism, islam, protestantism och katolicism. Församlingar och platser där religion utövas måste registreras. Officiell religionsutövning bevakas noggrant och staten utnämner religiösa ledare. Partimedlemmar förbjuds att utöva någon religion. Religionsutövning som följer statliga riktlinjer och som är kontrollerad av staten sker för det mesta utan problem. Många väljer emellertid att utöva sin religion via oregistrerade samfund.

Religionsfriheten är särskilt begränsad i Tibet och Xinjiang. Religiös utövning beskrivs ibland som en av ”de tre ondskefulla” - religiös extremism, terrorism och separatism. Straffen för att utöva sin religion kan bli mycket hårda. Regelbunden ideologisk politisk utbildning förekommer för att säkerställa att muslimska religiösa ledare stödjer partiet. Restriktioner för statligt anställda och ungdomar gällande att delta i firandet av religiösa högtider, samt mot att bära slöja eller skägg, förekommer. Kinas första antiterrorismlag antogs 2015. Flera aspekter av lagen kan direkt kopplas till islam.

Att erkänna Dalai Lama som ledare för den tibetanska buddhismen är förbjudet. Det förekommer fortsatt rapportering om repressiva metoder och kontroll av kloster och munkar i Tibet och tibetanska områden. Enligt tibetanska intressegrupper har omkring 140 fall av politiskt motiverade självbränningar registrerats i tibetanska områden sedan 2009. Antalet självbränningar har avtagit, till stor del på grund av ökad kontroll och bestraffningsmetoder mot bland annat anhöriga.

Repressalier mot oregistrerade kristna samfund har ökat. Kristna byggnader och symboler har stängts och rivits i flera delar av landet. Brott mot byggnadsstandarder har ofta angetts som anledning. Omfattande demonstrationer mot rivningar framför allt i provinsen Zhejiang har förekommit och många har fängslats för att ha deltagit i dessa.

Rörelser som klassificeras som ”sekt” är särskilt övervakade. Falun Gong-rörelsen, som är förbjuden sedan 1999, betraktas alltjämt som en ”fientlig kraft”. Högsta domstolen förkunnade 2016 att arbetet med att stävja fientliga krafter var av högsta prioritet. Anhängare döms regelmässigt till långa

fängelsestraff och det förekommer rapporter om hur utövare utsätts för både psykologiska och fysiska övergrepp för att avsäga sig sin tro.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Kina har ratificerat fyra av ILO:s åtta kärnkonventioner. Kina har inte ratificerat konventionerna 29, 87, 98 och 105 som främst rör tvångsarbete och organisationsfrihet.

Enligt kinesiska myndigheter låg arbetslösheten på cirka fyra procent 2016. Den verkliga arbetslösheten kan emellertid antas vara betydligt högre. Den informella sektorn är stor. Lagen reglerar former för arbete och arbetstid, men det finns brister i genomförandet. Minimilöner fastställs av provinserna och skiljer sig därmed åt i olika delar av landet. Inkomstskillnaderna inom Kina är alltför betydande.

Antalet arbetsrelaterade tvister har ökat de senaste två åren. I synnerhet Kinas kring 270 miljoner migrantarbetares rättigheter tenderar att åsidosättas i sådana tvister. Fackföreningslagen reglerar föreningsfriheten inom det arbetsrättsliga området. Lagen anger ansvarsområden för Kinas enda officiellt sanktionerade fackförening, *All-China Federation of Trade Unions* (ACFTU). ACFTU står direkt under kommunistpartiets kontroll. För att stärka de samarbetsmässiga formerna mellan arbetsgivare och anställda benämns kollektivförhandlingar generellt som ”kollektiva konsultationer”, och är inte olagliga.

Enligt Världsbanken lönearbetade 64 procent av kvinnorna i Kina jämfört med 78 procent av landets män 2014. Enligt *UN Women* minskar andelen kvinnor på arbetsmarknaden, även om det sker från relativt höga nivåer. Diskriminering på arbetsplatsen och vid anställning förekommer, särskilt av gravida kvinnor och mödrar. Kvinnor tjänar i genomsnitt en tredjedel mindre än män för lika arbete. Kvinnor har rätt till betydligt fler föräldraledighetsdagar med full lön, delvis finansierade av arbetsgivaren, än män. Pensionsåldern för kvinnor är lägre. Fabriksarbetande kvinnor pensioneras vid 50 års ålder och kvinnliga tjänstemän vid 55 års ålder. Det finns planer på att reformera pensionssystemet.

Det är olagligt att anställa barn under 16 år. Barnarbete förekommer ändå, till exempel inom jordbruk, produktionsarbete och i mindre familjeföretag, men det finns inte någon statistik som visar hur utbrett det är.

Kränkning av mänskliga rättigheter i samband med infrastrukturprojekt förekommer. Detta gäller till exempel genom konfiskering av mark, tvångsflyttningar och miljöförstöring.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Tillgången till hälso- och sjukvård liksom kvaliteten skiljer sig åt mellan olika delar av Kina. I landets västra delar och på landsbygden är tillgången sämre. Kvaliteten på sjukvården är bättre i storstäderna än på landsbygden. Det är endast grundläggande vård som täcks av det statliga systemet. Utgifter som faller utanför systemet måste täckas med privata medel. Privata sjukvårdsalternativ är dyra och därmed inte tillgängliga för de människor som lever i fattigdom. I femårsplanen för perioden 2016-2020 är hälsa- och sjukvård högt prioriterat.

Den förväntade medellivslängden är 75 år för män och 78 år för kvinnor. Spädbarnsdödligheten var elva dödsfall per 1 000 födda år 2015 och mödradödligheten i genomsnitt 27 dödsfall per 100 000 födselar. Siffrorna är högre i landets västra delar, på landsbygden och bland migrantarbetare.

Kvinnors sexuella och reproduktiva rättigheter är kringskurna av familjeplaneringspolitiken. Sedan ettbarnspolitiken upphörde 2016 är det tillåtet att skaffa två barn, men de verktyg som tidigare användes för att kontrollera antalet barn per hushåll står fortsatt till myndigheternas förfogande. Rapporter om böter, graviditetskontroller, tvångsabort och tvångssterilisering mot de som brutit mot familjeplaneringspolitiken förekommer fortfarande. I de flesta provinser får ensamstående kvinnor inte skaffa barn. Minoritetsgrupper och i vissa fall personer bosatta på landsbygden, eller som har särskilt riskfyllda arbeten, har i vissa fall rätt att skaffa fler än två barn.

Kina har allvarliga problem med miljöförstöring. Det finns en medvetenhet om att åtgärder måste vidtas och femårsplanen för 2016–2020 lägger större fokus vid miljöfrågorna än tidigare. Det mest påtagliga miljöproblemet är föroreningar av luften. Uppskattningsvis en miljon människor dör årligen i förtid på grund av luftföroreningar. Föroreningarna av mark och vatten är allvarliga och påverkar jordbrukets produktivitet samt livsmedelssäkerheten.

Rapporter förekommer om att drogmissbrukare och personer med vissa sjukdomar, till exempel hiv och aids eller hepatit, utsätts för diskriminering bland annat inom vården. Enligt UNAIDS fanns det 2014 kring 501 000 fall av personer smittade med hiv i Kina.

Rätten till utbildning

Grundprincipen är att utbildning ska vara gratis under de första nio obligatoriska skolorna. Vissa kostnader för till exempel extra studiematerial tillkommer. Statlig utbildning erbjuds endast på den ort där familjen är mantalsskriven, varför migrantarbeters barn ofta nekas skolgång där föräldrarna arbetar. Subventioner till privata skolor som riktar sig till migrantarbeters barn förekommer. Barn utan födelseregistrering är överrepresenterade bland dem som inte skrivs in i skolan.

Utbildningens kvalitet skiljer sig mycket åt mellan städer och landsbygd. Läskunnigheten var enligt UNESCO 96,4 procent 2015, något högre bland män än bland kvinnor. År 2015 gick cirka fyra procent av BNP till utbildningsväsendet. Enligt UNICEF förekommer diskriminering mot barn med funktionsnedsättning. Kring en tredjedel av dessa barn ges inte möjlighet att gå i grundskola.

Bland flera av Kinas minoritetsgrupper förekommer kritik mot begränsningar i undervisning som följer andra kulturella, historiska och språkliga drag än de som förespråkas på central nivå. Barn ges begränsad möjlighet till undervisning i hemspråk, i synnerhet i Tibet, Xinjiang och Inre Mongoliet.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Även om Kinas ekonomiska utveckling har bromsat in något är den fortsatt hög och fortsätter att skapa förutsättningar för befolkningen att ta sig ur fattigdom. I UNDP:s index för mänsklig utveckling 2015 låg Kina på plats 90 av 188 länder. Den ekonomiska tillväxten är dock ojämnt fördelad. Skillnaden i levnadsstandard är stor mellan stad och landsbygd, kustregion och inland samt mellan han-kineser och vissa nationella minoritetsgrupper.

Kinas åtaganden vad gäller fattigdomsbekämpning är ambitiösa och fattigdomsbekämpning är en central del i Kinas arbete med mänskliga rättigheter. Femårsplanen för 2016–2020 fastslår att hela landets befolkning ska befinna sig över fattigdomsgränsen till år 2020. Det betyder att de cirka 56 miljoner människor som nu lever i fattigdom ska nå över den nationella inkomstgränsen på 2 800 RMB per år. Enligt WHO och UNICEF hade 95 procent av befolkningen tillgång till rent dricksvatten 2015. Tillgången till dricksvatten på landsbygden var 93 procent.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Författningen garanterar lika rättigheter för män och kvinnor. Enligt lag har kvinnor lika rätt till arv, utbildning, ägande och lika lön för samma arbete. Våldtäkt, människohandel, tvångsäktenskap och sexuella trakasserier är förbjudna. På grund av könsstereotypa tankemönster, strukturer och könsroller har dock kvinnors rättigheter svårt att få genomslag i praktiken. Kvinnor är underrepresenterade både i politiken och inom näringslivet, såväl i absoluta tal som på beslutsfattande positioner.

Våld mot kvinnor förekommer. Enligt Kinas kvinnoförbund utsattes en fjärdedel av alla kvinnor som är gifta eller i ett förhållande för våld inom relationen år 2015. Samtidigt anmäls endast 40 000–50 000 fall årligen. En lag om våld i hemmet trädde i kraft i mars 2016. Lagen innebär ökade möjligheter för familjemedlemmar att anmäla misstänkta fall av övergrepp till polisen och underlättar för våldsdrabbade att utfärda besöksförbud mot förövare. Lagen har dock kritiserats för att den inte täcker sexuellt eller ekonomiskt våld. Attityder i både samhället och rättssystemet om att våld i hemmet är en privat angelägenhet kvarstår.

Trots att lagen garanterar lika rätt till egendom förlorar kvinnor på landsbygden ofta land- och egendomsrättigheter vid äktenskap, skilsmässa eller makes bortgång. Enligt Högsta domstolens tolkning tillhör en fastighet vid skilsmässa den person som står registrerad som husägare i låne- och registreringsdokumenten. Det innebär att rättigheterna till det gemensamma hemmet vid separation oftast tillfaller mannen.

Könsbaserade aborter är förbjudna, men trots det har familjepolitiken i kombination med patriarkala värderingar lett till att det föds betydligt fler pojkar än flickor. Enligt nationella statistikbyrån föddes 113,5 pojkar för varje 100 nyfödda flickor år 2015. Enligt officiella siffror fanns det 2015 drygt 33 miljoner fler män än kvinnor i Kina. Den skeva könsfördelningen har kopplats ihop med förekomsten av människohandel.

Barnets rättigheter

Kina har vidtagit åtgärder för att följa FN:s barnkonvention. Det finns en nationell handlingsplan för barns utveckling som prioriterar barns hälsa, utbildning, juridiska skydd, miljö och välbefinnande. Den saknar dock konkreta indikatorer, vilket gör det svårt att bedöma genomförandet. Barns

medbestämmanderätt är ofta kraftigt åsidosatt. Barn som är föräldralösa, har funktionsnedsättningar, lever på gatan eller som bor ensamma eller med begränsad tillsyn är särskilt utsatta. Lagen mot våld i hemmet från 2016 skyddar bland annat barn från såväl fysiskt som psykiskt våld. Åga i skolan är förbjudet. Positiv särbehandling av pojkar, på flickors bekostnad, förekommer.

Kinas födelseregistreringssystem är ofullständigt. I den senaste nationella folkräkningen år 2010 fanns kring 13 miljoner människor som inte var mantalsskrivna, bland annat på grund av ettbarnspolitiken. Mörkertalet kan antas vara stort. Personer som inte är registrerade har inte tillgång till samhällstjänster som skolgång och sjukvård.

Hukou-systemet försätter många av barnen till Kinas 270 miljoner migrantarbetare i en utsatt situation. Över 60 miljoner barn lämnas på sin hemort när föräldrarna arbetar i städerna. Uppskattningsvis 36 miljoner barn reser tillsammans med sina föräldrar till arbetsorten.

Bortförande av och handel med barn är ett problem, där illegal adoption är mer utbredd gällande pojkar och prostitution drabbar fler flickor. Lagstiftning förbjuder sexuellt umgänge med barn under 14 år. Värvning till militären sker tidigast vid 18 års ålder.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Det finns 55 nationella etniska minoritetsgrupper som totalt utgör kring åtta procent av befolkningen. Övriga är han-kineser. Enligt författningen är samtliga folkgrupper lika inför lagen och staten är skyldig att främja ekonomisk och kulturell utveckling i alla delar av landet. Det finns fem så kallade autonoma regioner, som enligt författningen ska ha ett visst mått av självstyre. I praktiken är dessa mer eller mindre administrativt likställda med Kinas övriga provinser.

Viss positiv särbehandling av landets minoritetsbefolkning förekommer. Detta gäller framförallt undantag från regler kring familjeplanering, extrapoäng vid inträdesprov och kvotering i samband med universitetsantagning. Trots det är diskriminering och segregering utbredd. Restriktioner gällande utbildning, religion och traditionella kulturella seder och bruk är vanligt och utgör en källa till konflikter. Enligt lagstiftning ska utbildning ske på modersmål i den utsträckning det är möjligt. I praktiken används dock ”tvåspråkig utbildning” ofta, vilket innebär att större delen sker på kinesiska. Det finns ett utbrett missnöje bland minoritetsgrupper kring att stora delar av den ekonomiska

tillväxten tillfaller till området inflyttade han-kineser. Försök att förmå folk på landsbygden och nomader att flytta in i städerna har ibland resulterat i ekonomisk marginalisering på grund av en kombination av låg utbildningsnivå och arbetsbrist.

De spänningar som finns i vissa minoritetsområden övergår ibland i våldsamheter och upplöpp. Även om situationen i såväl Tibet som Xinjiang förefaller lugnare de senaste två åren, har flera politiskt motiverade våldsdåd förekommit. Flera fall där uigurer och tibetaner ges mycket hårda straff i samband med anklagelser relaterade till religiös extremism, terrorism eller separatism har dokumenterats av bland annat *Human Rights Watch*. Det är känsligt att påtala att vissa av de motsättningar som förekommer snarare har med regler kring språk och religion att göra.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

I författningen finns inget förbud mot diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Det finns inte heller något juridiskt skydd mot hatbrott. Homosexualitet är inte förbjudet. Det finns uppgifter om att det förekommer att hbtq-personer döms för andra brott på grund av sin läggning. Våld i samkönade relationer täcks in av lagen mot våld i hemmet.

Samkönade par saknar möjlighet att gifta sig, ingå registrerat partnerskap och adoptera. I januari 2016 beslutade en domstol i Hunan-provinsen att pröva ett fall där ett samkönat par nekats att registrera sitt äktenskap. Domstolen dömde mot paret, men det faktum att domstolen valde att pröva fallet var ett framsteg i sig.

Till följd av rädsla för diskriminering väljer en stor del av Kinas hbtq-personer att inte berätta om sin läggning. Transpersoner är en särskilt utsatt grupp. Privata kliniker som hävdar att homosexualitet kan botas finns fortsatt. Allmänheten tenderar att länka samman hbtq-personer med hiv och aids. Även om situationen har förbättrats, rapporterar organisationer som arbetar med hbtq-frågor om diskriminering och trakasserier av myndigheter. Öppenheten kring hbtq ökar generellt i det kinesiska samhället, framförallt i storstäderna och hos yngre personer.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Det finns cirka 270 miljoner inhemska migrantarbetare i Kina. De flesta söker arbete på annan ort av ekonomiska skäl. Kinas mantalsskrivningssystem, *hukou*, medför utmaningar eftersom migrantarbetare inte alltid har tillgång till

exempelvis hälso- och sjukvård, men steg har tagits för att reformera mantalsskrivningssystemet. Migrantarbetares situation är dock fortsatt utsatt.

Enligt författningen kan asyl utfärdas på politiska grunder. Flyktingorganet UNHCR sköter flyktingmottagandet i Kina. Enligt UNHCR fanns 669 asylansökningar registrerade, samt 150 aktiva fall av flyktingar år 2016. Många kommer från Somalia, Nigeria och Liberia. Det finns ett stort antal illegala invandrare i Kina.

I allmänhet sänds asylsökande i Kina tillbaka. Om UNHCR beviljar flyktingstatus erbjuds vidarebosättning i tredje land med FN:s hjälp. Kinesiska myndigheter betraktar nordkoreanska flyktingar som ekonomiska migranter och har för vana att återsända dem, trots riskerna för tortyr och bestraffning. Kina och Nordkorea har sedan länge ett avtal om återsändande av asylsökande.

Det finns omkring 300 000 flyktingar, som flydde till Kina från bland annat Vietnam på 1970-talet, bosatta i landet. De flesta saknar medborgarskap, men är delvis integrerade och har liknande rättigheter som medborgare.

Flera av Kinas grannländer har på senare år skickat tillbaka politiska asylsökande till Kina.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Det finns uppskattningsvis 85 miljoner personer med funktionsnedsättningar enligt civilsamhällesorganisationen *Handicap International*. Personer med funktionsnedsättning i mindre utvecklade regioner tillhör de mest utsatta. Såväl fysiska som psykiska funktionsnedsättningar är stigmatiserade och det är inte ovanligt att personer göms undan. Diskriminering, segregering samt bristande stöd för att söka juridisk upprättelse förekommer. Personer med funktionsnedsättning har enligt lag rätt till utbildning, arbete och vissa förmåner. År 2016 infördes ett ekonomiskt bidrag som når 20 miljoner funktionsnedsatta.

Sedan 2013 måste inskrivning inför psykiatrisk vård vara frivillig, och en kvalificerad psykiatriker måste vara närvarande vid registreringen. Antalet psykiatriska vårdcentraler och certifierad personal är lågt, och förhållandena inom mentalvården uppges vara bristfälliga.

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* signerades år 1998.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 2001. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1981.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1980. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1988. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr har inte ratificerats,

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1992. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2008. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2002.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2008.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* har inte ratificerats.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* och det tillhörande protokollet ratificerades år 1982.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* har inte ratificerats.

Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer

Sverige följer aktivt utvecklingen vad gäller mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Kina. Ambassadens utbyte med Kina spänner över en rad områden och mänskliga rättigheter integreras löpande i arbetet, inte minst i det som bedrivs av ambassadens center för Corporate Social

Responsibility (CSR) och inom ambassadens utåtriktade kultur- och kommunikationsarbete. Sverige har ett bilateralt samförståndsavtal om hållbart företagande, och ambassadens center för CSR stödjer utvecklingen av socialt ansvarstagande bland företag och kinesiska myndighetsföreträdare. Ambassaden har löpande kontakt med representanter för det kinesiska civilsamhället.

Sida ger stöd till Raoul Wallenberg institutet (RWI) som sedan 1990-talet bedriver arbete i Kina inom exempelvis ungdomsvård, rättigheter för personer med funktionsnedsättning och akademiskt utbyte. RWI, som har ett kontor i Peking, spelade en viktig roll i att initiera master-programmet i mänskliga rättigheter på Pekings universitet. Sida ger också stöd till *Dui Hua Foundation*, som arbetar med att uppmärksamma politiska fångars rättigheter i Kina. Vissa civilsamhällesorganisationer baserade i, och med stöd från, Sverige bedriver verksamhet i Kina. Samarbete och projekt med Kina berör exempelvis ämnen som CSR, kvinnors och barns rättigheter och miljöpolitik.

Sverige spelar en aktiv roll i EU:s arbete med mänskliga rättigheter i Kina. En dialog om mänskliga rättigheter ska äga rum mellan EU och Kina varje år. Vid toppmötet mellan EU och Kina år 2015 beslutades att inleda en regelbunden dialog om rättsliga frågor. Första omgången av dialogen ägde rum i Peking i juni 2016. EU:s särskilde representant för mänskliga rättigheter, Stavros Lambrinidis, besökte Kina i november 2015.

Vid den senaste granskningen av Kina i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) gav Sverige rekommendationer som bland annat rörde godtyckliga frihetsberövanden, informations- och yttrandefrihet samt etniska minoriteters rättigheter.